

Bartłomiej Rogalski

Naszyjnik z cylindrycznymi końcami z „Kręglina”, pow. drawski (niem. *Kolonie Hohenheide, Kr. Regenwalde*)

Neck ring with cylindrical endings from “Kręglino”, Drawno district
(German: *Kolonie Hohenheide, Kr. Regenwalde*)

Abstract: In the National Museum in Szczecin collection, there is a destroyed neck ring with cylindrical endings which was found in 1942 in *Kol. Hohenheide, Kr. Regenwalde*. It is presented on maps in the literature as a neck ring from Kręglino, Łobez district. Currently, this place is identified with Zbrojewo village. Neck rings of this type set a separate stylistic trend in the Jastorf culture material, dated to phases Jastorf IIa–IIb

Keywords: neck ring with cylindrical endings, archive site, Western Pomerania, Jastorf culture

Słowa kluczowe: naszyjnik z cylindrycznymi końcami, stanowisko archiwalne, Pomorze Zachodnie, kultura jastorfska

W zbiorach Działu Archeologii Muzeum Narodowego w Szczecinie (dalej: DA MNS) znajduje się zachowany w dwóch fragmentach naszyjnik z brązu z cylindrycznymi końcami (ryc. 1 i 2). Dłuższy ma długość 13,2 cm i średnicę 0,6 cm, krótszy ma długość 8,6 cm; obydwie są odkształcone w wyniku oddziaływania wysokiej temperatury, a cylindryczne zakończenia o maksymalnej średnicy 2,2 cm są zespolone. Końce zdobione są pojedynczymi zagłębionymi trójkątami, szczytem skierowanymi do wnętrza przedmiotu, zaś kabłąk naszyjnika, o średnicy ok. 1,2 cm, pokrywają płytkie poprzeczne żeberka rozmieszczone co 3–5 cm. Fragment ten ma żelazne trzpienie osadzone w przełomach kabłąka. Naszyjnik morfologią zakończeń odpowiada znanym z literatury okazom z Lubieszewa, pow. gryficki, stan. 1, grób 10; Sapolnicy, pow. goleniowski oraz Ognicy, pow. gryfiński (Schumann 1889, 246, tabl. VII:14; Wołągiewicz 1959, ryc. 3; 1997, 14, tabl. III:10b, ryc. 2; Rogalski 2010, 382;teczka nr 1057 w Archiwum DA MNS; Katalog Hansa Jürgena Eggensa). Ozdoby te wyznaczają na Pomorzu Przednim i Zachodnim osobny nurt stylistyczny w materiałach kultury jastorfskiej, datowany na fazy Jastorf IIa–IIb w ujęciu Heinza Seyera (Machajewski 2013, 55, ryc. 26, 56, tam dalsza literatura).

Prezentowany zabytek wymieniany jest w literaturze jako punkt na mapie występowania tego typu naszyjników w Polsce (Machajewski 2013, 25, ryc. 26, punkt 10).

Okoliczności, w jakich naszyjnik znalazł się w muzeum w Szczecinie, nie są znane. Jedynym źródłem informacji jest notatka w języku niemieckim znajdująca się przy nim z późniejszym komentarzem Ryszarda Wołągiewicza. Znalaziono go przypadkowo w 1940 roku w miejscowości *Kolonie Hohenheide*, Kr. *Regenwalde*. Odkrycia dokonał Ulrich Wendlandt, uczeń z Brzeźniaka (*Rosenfelde*, Kr. *Regenwalde*). Jego ojciec¹, miejscowy nauczyciel, brał udział w badaniach archeologicznych prowadzonych na trasie budowanej wówczas pod Brzeźniakiem autostrady *Reichsautobahn (R.A.B.)*. Inwestycja ta była regularnie wizytowana przez pracowników muzeum w Szczecinie informowanych o odkryciach archeologicznych przez kierownictwo budowy (ryc. 3 i 4). Wspomniany naszyjnik znalazł się najpierw w prywatnej kolekcji pastora z Karwowa, Johanna Stütznera, miejscowego archeologa amatora. Prowadził on m.in. wykopiska na cmentarzysku ze starszej epoki brązu w Brzeźniaku, stan. 2 (Wołągiewicz 1962). W późniejszych badaniach tej nekropolii, prowadzonych przez innego archeologa amatora Hermanna Hinza, uczestniczył także wspomniany wyżej znalazca naszyjnika U. Wendlandt. Otto Kunkel podarował mu nawet w uznaniu zaangażowania egzemplarz książki poczytnego wówczas autora Kurta Pastenaciego o nieznanym tytule. Co jednak najistotniejsze, brak informacji, w jaki sposób i kiedy naszyjnik przekazano do zbiorów szczecińskich.

Rzeczywista identyfikacja miejsca znalezienia naszyjnika jest dzisiaj niemożliwa ze względu na nieściśności danych archiwalnych, co obrazuje ryc. 5. Wieś *Kolonie Hohenheide* zgodnie z mapą *Messtischblatt* (godło 2460 *Dramburg*) położona była między Jeziorem Żabice a dzisiejszym Zbrojewem (niem. *Kol. Bernsdorf*), gm. Drawsko Pomorskie. Obecnie teren ten jest niezabudowany. Zgodnie z ustaleniami Beaty Afeltowicz miejscowość *Kolonie Hohenheide* o powyższej lokalizacji przestała istnieć po II wojnie światowej i dlatego nie ma nazwy polskiej (Afeltowicz 2012, 65–66). Jednak według relacji pierwszych powojennych mieszkańców przysiółek *Kol. Hohenheide (Kochenchajden)* otrzymał po 1945 roku nazwę *Kreglin*, który identyfikowano później ze wspomnianym wyżej sąsiednim Zbrojewem². W teczce nr 826 (*Rosenfelde*, Kr. *Regenwalde*) w Archiwum DA MNS znajduje się notatka R. Wołągiewicza, w której także identyfikuje on *Kol. Hohenheide* z dzisiejszą wsią Zbrojewo.

¹ Informacje archiwalne wg Archiwum DA MNS, teczka nr 826 (zwłaszcza list Hermanna Hinza z 20 V 1940 r. do Otto Kunkla i odpowiedź z dnia 24 V 1940 r.).

² <<http://www.zygmunt-lipien.cba.pl/zyciorys.html>> [dostęp: 11 VII 2019 r.]; <<http://www.zygmunt-lipien.cba.pl/Lipieniowie.html>> [dostęp: 11 VII 2019 r.]

Miejscowość Kręglin wspomniana jest także w regionalnej prasie jako faktycznie istniejąca w latach pięćdziesiątych (np. Cwynar 2007, 13). Wchodziła wówczas w skład gminy Przytoń, zlikwidowanej w 1954 roku³. Kręglin, pow. Łobez (przed 1975 rokiem) wpisano na kartę katalogową naszyjnika w katalogu zabytków DA MNS jako miejsce jego znalezienia. Również do AZP (obszar 28-16) zostało ono wpisane w 1986 roku jako stanowisko archiwalne *Kręglin, stan. 40*. Na karcie AZP brak jednak numeru stanowiska w miejscowości i planu z jego dokładną lokalizacją. Na wykonanej wówczas zbiorczej mapie stanowisk na obszarze (1:25000 w układzie 1965) lokalizacja wsi *Kręglin* nie pokrywa się jednak z położeniem nieistniejącej *Köl. Hohenheide*. Stanowisko 40 naniesiono ponadto ok. 1 km na północ zarówno od niej, jak i od ówczesnego Kręglina (ryc. 5).

W obecnie obowiązującym Urzędowym Wykazie Nazw Miejscowości z roku 2015 oraz na współczesnych mapach okolicy brak w ogóle nazwy *Kręglin*⁴.

Omawiany naszyjnik ostatecznie wprowadził do literatury R. Wołągiewicz w 1979 roku jako punkt na mapie rozprzestrzenienia tego typu zabytków pod nazwą *Kręglin, woj. szczecińskie*, określając stanowisko jako cmentarzysko kultury jastorfskiej (Wołągiewicz 1979, 53, ryc. 11, 63, 67), co powtarzano w późniejszych pracach (np. Machajewski 2013, 55, ryc. 26, punkt 10; 2014, 278, ryc. 7:10). W związku z tym pozostaje zachować stan obowiązujący już w literaturze ze świadomością przedstawionych wyżej trudności w ustaleniu faktycznego miejsca znalezienia naszyjnika.

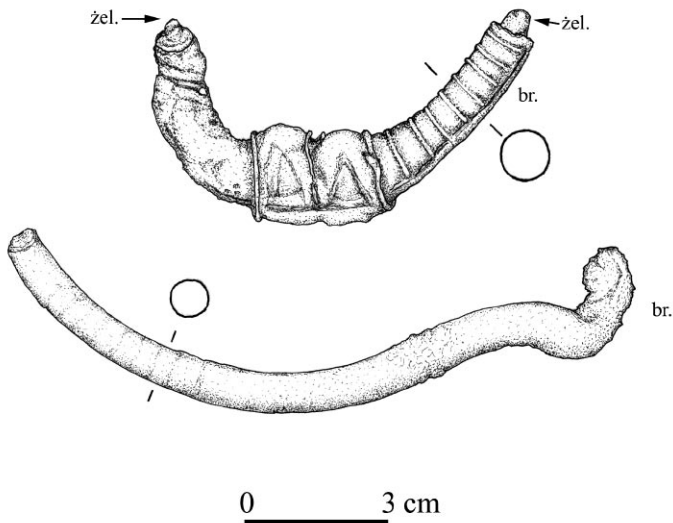
³ Bardzo dziękuję za informację Panu Przemysławowi Wiśniewskiemu (Referat Urbanistyki Rozwoju Lokalnego i Gospodarki Nieruchomościami, Urząd Miejski w Drawsku Pomorskim)

⁴ <http://ksng.gugik.gov.pl/urzedowe_nazwy_miejscowosci.php> [dostęp: 10 VII 2019 r.]

Ryc. 1. Fragmenty naszyjnika z cylindrycznymi końcami z dawnej Kol. Hohenheide, Kr. Regenwalde. Fot. A. Ryś

Fig. 1. Fragments of a neck ring with cylindrical endings from former Kol. Hohenheide, Kr. Regenwalde. Photograph by A. Ryś

Ryc. 2. Fragmenty naszyjnika z cylindrycznymi końcami w interpretacji rysunkowej. Rys. A. Ryś

Fig. 2. Fragments of a neck ring with cylindrical endings – interpretation. Drawing by A. Ryś

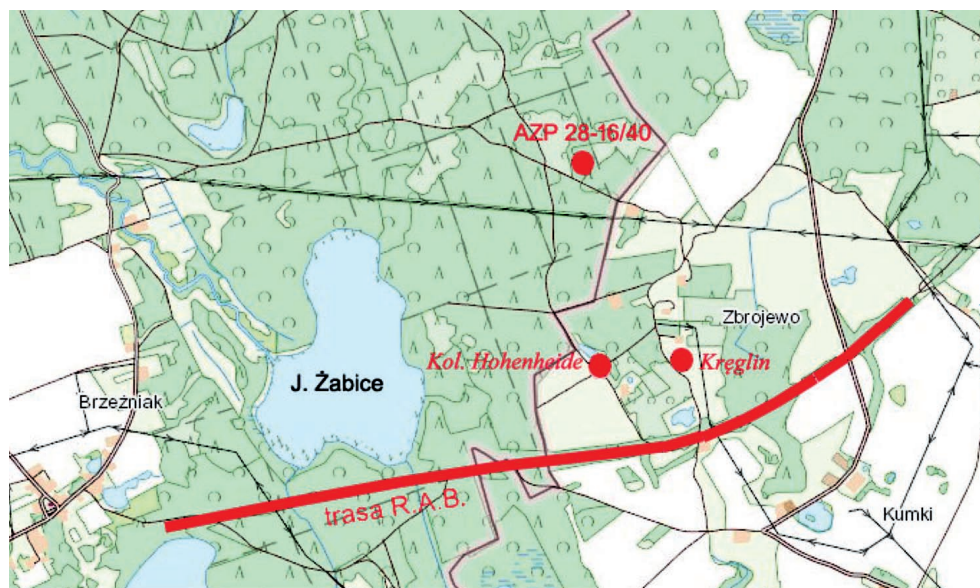
Ryc. 3. Otto Kunkel (z prawej) w trakcie wizytacji budowy *R.A.B.* w okolicy Brzeźniaka, pow. łobeski, 9 VI 1939 r. W tle widoczny odhumusowany korpus autostrady. Archiwum DA MNS, negatyw nr F51.12

Fig. 3. Otto Kunkel (on the right) inspecting construction of *R.A.B.* in the area of Brzeźniak, Łobez district on June 9, 1939. In the background: embankment of the motorway. The MNS Department of Archaeology Archives, negative No. F51.12

Ryc. 4. Prospekcja powierzchniowa odhumusowanego odcinka autostrady *R.A.B.* na wysokości Brzeźniaka, pow. łobeski, 9 VI 1939 r. Archiwum DA MNS, negatyw nr F51.7

Fig. 4. Field walking on a section of *R.A.B.* motorway near Brzeźniak, Łobez district on June 9, 1939. The MNS Department of Archaeology Archives, negative No. F51.7

Ryc. 5. Mapa okolic jeziora Żabice z naniesioną lokalizacją dawnej Kol. Hohenheide za *Messtischblatt* 2460 oraz Kręglino i stanowiska 28-16/40 zgodnie z dokumentacją AZP. Rys. B. Rogalski, podkład: www.geoportal.pl

Fig. 5. Map of the Lake Zabice with indicated location of former Kol. Hohenheide after *Messtischblatt* 2460 and Kręglino, site 28-16/40 in accordance with the AZP documentation. Prepared by B. Rogalski, base-map: www.geoportal.pl

Literatura

- Afeltowicz B. 2012. *Nazwy miejscowe byłego powiatu łobeskiego*. Szczecin.
- Cwynar L. 2007. Kolej w powiecie łobeskim 3. *Gazeta Łobeska* 51 (312), rok VI (z dnia 18 XII 2007), 13.
- Machajewski H. 2013. Jastorf Culture in Northwest Poland. W: M. Grygiel, H. Machajewski, A. Michałowski, Z. Woźniak (red.), *The Jastorf Culture in Poland*. Oxford, 47–60. BAR International Series 2579.
- Machajewski H. 2014. On the study of the Jastorf Culture in Northwest Poland. W: J. Brandt, B. Rauchfuß (red.), *Das Jastorf-Konzept und die vorrömische Eisenzeit im nördlichen Mitteleuropa. Beiträge der Internationalen Tagung zum einhundertjährigen Jubiläum der Veröffentlichung der Ältesten Urnenfriedhöfe bei Uelzen und Lüneburg durch Gustav Schwantes 18.–22.05.2011 in Bad Bevensen*. Hamburg, 267–286.
- Rogalski B. 2010. *Przemiany kulturowe na Pomorzu Zachodnim i Przednim w młodszy okresie przedrzymskim (III–I w p.n.e.)*. Szczecin.
- Schumann H. 1889. Urnenfriedhöfe in Pommern. *Baltische Studien. Alte Folge* 39, 81–255,
- Wołągiewicz R. 1959. Uwagi do zagadnienia stosunków kulturowych w okresie lateńskim na Pomorzu Zachodnim. *Materiały Zachodniopomorskie* 5, 121–143.
- Wołągiewicz R. 1962. Cmentarzysko z II–IV okresu epoki brązu w Brzeźniaku, pow. Łobez. *Materiały Zachodniopomorskie* 8, 23–84.
- Wołągiewicz R. 1979. Kultura pomorska a kultura oksywska. W: T. Malinowski (red.), *Problemy kultury pomorskiej*. Koszalin, 33–69.
- Wołągiewicz R. 1997. *Lubieszewo. Materiały do studiów nad kulturą społeczności Pomorza Zachodniego w okresie od IV w. p.n.e. do I w. n.e.* Szczecin.

dr Bartłomiej Rogalski
Muzeum Narodowe w Szczecinie
b.rogalski@muzeum.szczecin.pl